

O'QUVCHILAR O'RTASIDA STRESS VA DEPRESSIYAGA NISBATAN PSIXOLOGIK IMMUNITETNI SHAKLLANTIRISH MASALALARI

Baxramova Dilobar Xusanovna

Toshkent shahar Yunusobod tumani MMTB
tasarrufidagi 354-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabi psixologi

Annotatsiya: *Depressiyaga hayot sharoitining og'irligi, tinch bo'lmagan oiladagi bolalik yillari, hayotning shu bosqichida yaqin odamlari bilan bo'lgan yaxshi bo'lmagan aloqalar, eng yaqin kishisini yo'qotishi, ijtimoiy jamiyat tarafidan rad qilinishi, og'ir kasallik kabilar ham sabab bo'ladi. Shuningdek, qiyinchiliklarga nisbatan qarshi turuvchi odam zaxirasining pasayishi: depressiya, stress-tushkunlik xolatlari, zaiflik, kuchsizlik, chorasizlilik kasalliklar, yaqin doiradagi tazyiq, jismoniy hamda psixik xolsizlanish, qiyinchiliklarni yengib o'tishda bilim hamda malakalarning yetishmasligi ham sabab bo'lishi mumkin.*

Kalit so'zlar: *suistid, Immunitet, trening, depressiya, gallyustinatsiya, tushkunlik kayfiyati, taranglik stress, affekt, emotsional holsizlanish.*

KIRISH

Depressiya esa chuqur emotsional charchoqlanish yoki kuchsizlanish xolati bo'lib, barcha odamda har xil bo'lib o'tadi. Ayrim odamlar kamgap, o'zi bilan o'zi ovvora holatida bo'lib qoladilar, ammo buni shunday maskirovka qilishadiki, atrofdagilar uning xatti-harakatidagi o'zgarishlarni sezishmaydi. Og'ir kechuvchi kasalliklarda bemorlar uzoq vaqt davom etadigan tushkunlikka tushib, ovqat yeyishdan bosh tortishadi, o'z joniga (ayniqsa, o'smirlar orasida) suiqasd qilishga urinadilar.

Ba'zan o'z joniga qasd qilish uchun arzimagan sabab turtki bo'ladi. Masalan, ota-onasi uning xohlagan kiyim-kechagini sotib olib bermasa yoki diskotekaga ruxsat bermasa, sevgan kishisi bilan uchrashgani qo'ymasa va hokazo. Bunday xolatlarda birgina yo'li – bu odam bilan to'g'ri hamda ochiq suhbatni o'tkazish hisoblanadi. O'smirlik davriga hos bo'lgan suitsidal xulq-atvorning asnosida ta'lim hamda tarbiya jarayonidagi ayrim to'g'ri bo'lmagan pedagogik hamda psixologik ta'sir, o'smirning individual xususiyatlari hamda emotsional holatlaridagi negativ o'zgarishlarga pedagoglar, otaonalar, o'smirning tengdoshlari tomonidan yetarli e'tibor berilmasligi oqibatida vujudga kelgan ijtimoiy dezadaptatsiya, ijtimoiy integratsiyaning pasayishi hamda beqarorligi bo'ladi.

Stress-so'zi odatdagi turmushda hamda tibbiy atamashunoslikda ancha keng tarqalgandir. stress „bosim“, „kuchlanish“, „tanglik“) Turmushda «stress» deganda zo'riqish hamda hayajonlanish tushuniladi. Stress bugungi kunda deyarli barcha yosh hamda qarilarda uchrab kelmoqda. Ayni hamdaqtda stressdan xalos bo'lish bo'yicha

bir necha xil psixologik treninglar tashkil etilmoqda. Demak, stress organizmning umumiy moslashuv sindromidir. Unda kuzatiladigan nospetsifik alomatlarini G.Selyegacha ham tadqiq qilishgan, lekin organizmda kechadigan patofiziologik o'zgarishla bilan stress orasida bog'liqlik alomatini ko'rishmagan. Birinchi bosqich xavotirlanish bosqichidir. Bu bosqichda qon bosimi va tana harorati pasayadi, kapillarlarning qon bilan to'lishi va alkaloz kuzatiladi, oshqozonichak sistemasida funksional o'zgarishlar paydo bo'ladi, qonda qand miqdori kamayadi. Ikkinchi bosqich qarshilik ko'rsatish bosqichidir. Bu bosqichda alkaloz atsidoz bilan, gipoglikemiya giperglikemiya bilan, arterial Gipotoniya gipertoniya bilan almashadi, tana harorati ko'tariladi va kortikosteroidlar ko'plab ajralib chiqadi buyrak usti bezi qobig'i shishadi.

Uchinchi bosqich toliqish bosqichidir. Bu bosqichda yurak mushaklarida distrofik o'zgarishlar kuzatiladi, oshqozon-ichak sistemasida yarachalar paydo bo'ladi, ularga nuqtasimon qon quyiladi.

O'smir hamda uning ijtimoiy atrof-muhitdagi bir-biriga munosabatlarining buzilishi, shaxslararo aloqalarning murakkablashuvi, ota-onalar, ta'lim muassasalari pedagoglari tomonidan odam ehtiyojlari, qiziqishlari inobatga olinmagan holda o'tkazilgan bosim, ularda hayot shakli, xavfsizlik hamda "zarur"lilik hissining yo'q holatiga kelishi, doimiy suitsidal xulq-atvor namoyon bo'lish oqibatlaridan biridir. Aytish joizki, yurtimizda shu muammoning o'rganilishi muhim ilmiy-nazariy hamda ilmiy-amaliy ahamiyatga egadir. sababi o'smirlarning ta'lim hamda tarbiyaviy ishlariga mutasaddi xodimlarning faqat ba'zilarigina:

- a) o'smirlik davrining depressiyasi;
- b) kattalar bilan yuzaga keladigan o'zaro nizoli hamdaziyatlar hamda ularni bartaraf etishning tarbiyaviy usul hamda vositalari;
- v) o'smirlarning pubertat davri xususiyatlari;
- g) ruhiy zo'riqish holatlari;

haqida kerakli ma'lumotga egadirlar. Depressiya oqibatida yoshlarda o'z joniga qasd qilish xolatlari ham uchraydi. O'z joniga suistid qilganlar tajribasining mavjudligi yaqin qarindoshlar ayniqsa do'stlarining yoki ota-ona, barcha masalalarda maksimalistik- toqatsizlilik , hamma harakatlar hamda qarorlarni qabul qilishda kelishmovchilik, hayotni faqatgina oq hamda qoraga bo'lib qo'yishdan iborat. Depressiyaga hayot sharoitining og'irligi, tinch bo'lmagan oiladagi bolalik yillari, hayotning shu bosqichida yaqin odamlari bilan bo'lgan yaxshi bo'lmagan aloqalar, eng yaqin kishisini yo'qotishi, ijtimoiy jamiyat tarafidan rad qilinishi, og'ir kasallik kabilar ham sabab bo'ladi.

Shuningdek, qiyinchiliklarga nisbatan qarshi turuvchi odam zaxirasining pasayishi: depressiya, stress-tushkunlik xolatlari, zaiflik, kuchsizlik, chorasizlilik kasalliklar, yaqin doiradagi tazyiq, jismoniy hamda psixik xolsizlanish, qiyinchiliklarni

yengib o'tishda bilim hamda malakalarning yetishmasligi ham sabab bo'lishi mumkin. Olib borilgan jahon tadqiqotlari natijalariga ko'ra, depressiyaga tushishning asosiy sababi - oiladagi kelishmovchiliklardir. Buni "tarbiyasi qiyin" o'smirlarning 50 foiz o'g'il bolalarini hamda 78 foiz qizlarni ko'rsatishgan. "Yaxshi tarbiyalangan"larda bu ko'rsatkich 47 foiz hamda 18 foizni tashkil etgan. O'spirinlar ruhiy tushkunliklarining muhim sabablaridan biri, bu ularning tez-tez jazolanishi. "Qiyin" o'spirinlarda bu ko'rsatkich 35 foizni, "yaxshi"larida 23 foizni tashkil etgan. Bolaning tez-tez jazolanishi aybini yashirish maqsadida yolg'onchilik sifatini rivojlanishiga olib keladi. Yolg'onning bu sababini "qiyin" o'smirlar guruhining 71 foiz o'g'il bolalari hamda 63 foiz qizlari ko'rsatgan. Bizning fikrimizcha yoshlarda, ayniqsa o'smirlarda uchraydigan depressiv xolatlarning oldini olish uchun avhamdalo o'smir yashab turgan ijtimoiy muhitning psixologik iqlimi yaxshi bo'lishi lozim.

XULOSA

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, stress va depressiya chuqur psixologik kasallikka olib keluvchi emotsional psixologik va patologik holatdir. Ushbu jarayonda yoshlarning suistidga moyil bo'lmagan holatda hayotdda faol pozitiv xltida davom etishlari ular uchun ham jamiyat va oila a'zolari uchun ham muhim ahamiyatga egadir. Shuni aytib o'tish kerakki chuqur depression jarayonlar davomiy bo'lsa shizofreniya kasalligiga olib kelishi va bu chuqur patologik ruhiy kasallikka olib kelishi mumkin. Depressiya va stressdan qutilishda avvalo yaqinlarining bildirilgan ishonchi va psixologik bilimlar yordam berishi mumkin. Depressiyadan qutilishning aynan choralari yuqoridagi keltilgan treninglar orqali yoritib berildi. Bugungi kunda depressiya va stressdan qutilish uchun juda ko'plab btreninglar ishlab chiqarilgan bo'lib ularning juda ko'pi yoshlarni psixologik qiyinchiliklarga tuhib qolganlarida qutilishga yordam beradi deb aytib o'tilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. N.S.Jo'rayev. N.Aliyehamda. TDPU. "O'smirlik davrida agressiv xulq-atvorni shakllanish xususiyatlari." "Pedagogika –psixologiya fanlarining ta'lim tizimini rivojlantirishdagi o'rni" (Resp.ilmiy amaliy anjuman materiallari) Qo'qon.1qism.2015 yil. 108-110-betlar.
2. Dosmetohamda G. Xotin-qizlar orasida sodir bo'ladigan noxush holatlarning oldini olish //Xalq ta'limi.-Toshkent, 2004.-№ 2.-B. 116-119.
3. Z.Ibodullayev. Tibbiyot psixologiyasi Toshkent 2008
4. Internet materiallari